МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН
МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
ДОМ ДЕТСКОГО И ЮНОШЕСКОГО ТУРИЗМА И ЭКСКУРСИЙ
МОСКОВСКОГО РАЙОНА ГОРОДА КАЗАНИ

«Принята» на заседании
педагогического совета
протокол № 1
от «02» сентября 2024 г.

«Утверждаю»
Директор МБУДО «ДДЮТиЭ»
_________________ А.А. Рубинский
приказ № 114 от «02» сентября 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
«ЯШЬ ЭКСКУРСОВОДЧЫ»

Направленность: туристско-краеведческая
2 год обучения
Возраст учащихся: от 11 до 17 лет.

Автор-составитель:
Гатауллина Зульфия Ильдусовна
педагог дополнительного образования

Казань 2024

Аңлатма язуы

Нормативно-правовые основания:

- Федеральный закон об образовании в Российской Федерации от 29.12.2012 №273-ФЗ (с изменениями и дополнениями);
- Федеральный закон от 31 июля 2020 г. № 304-ФЗ «О внесении изменений в Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» по вопросам воспитания обучающихся»;
- Концепция развития дополнительного образования детей до 2030 года, утвержденная Распоряжением Правительства РФ от 31 марта 2022 г. №678-р;
- Федеральный проект «Успех каждого ребенка» в рамках Национального проекта «Образование», утвержденного Протоколом заседания президиума Совета при Президенте Российской Федерации по стратегическому развитию и национальным проектам от 03.09.2018 №10;
- Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 03.09.2019 №467 «Об утверждении Целевой модели развития региональных систем дополнительного образования детей»;
- Федеральный закон от 13 июля 2020 г. №189-ФЗ «О государственном (муниципальном) социальном заказе на оказание государственных (муниципальных) услуг в социальной сфере» (с изменениями и дополнениями, вступившими в силу с 28.12.2022 г.);
- Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 27 июля 2022 г. №629 «Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по дополнительным общеобразовательным программам»;
- Постановление Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 28.09.2020 № 28 «Об утверждении санитарных правил СП 2.4.3648-20 «Санитарно-эпидемиологические требования к организации воспитания и обучения, отдыха и оздоровления детей и молодёжи»;
- Постановление Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 28.01.2021 № 2 «Об утверждении санитарных правил и норм СанПиН 1.2.3685-21 «Гигиенические нормативы и требования к обеспечению безопасности и (или) безвредности для человека факторов среды обитания»;
- Методические рекомендации по реализации дополнительных общеобразовательных программ с применением электронного обучения и дистанционных образовательных технологий (Письмо Министерства просвещения от 31 января 2022 года № ДГ-245/06 «О направлении методических рекомендаций»);
- Письмо Минобрнауки РТ от 28.01.2022 № 1068/22 «О направлении рекомендаций (вместе с Методическими рекомендациями по проектированию и реализации дополнительных общеобразовательных программ (в том числе адаптированных) в новой редакции)»;
-Устав МБУДО «ДДЮТиЭ», локальные акты.

“ И туган тел, и матур тел, Әткәм - әнкәмнең теле...” – дигән бөек Тукаебыз һәм ул мең тапкыр хаклы. Ни өчен? Чөнки кечкенәдән өйрәнелгән туган тел халык күңелендә милли горурлык хисләре дә уята, ата – бабаларыбыз теленнән рухи ләззәт алу мөмкинлеге бирә.

Татар теле ул зур үсеш юлы үткән. Татар дигән сүзнең тарихы да бик борынгы. Төрле чор галимнәре аны “тартыр” сүзеннән алынган дип уйлыйлар. Бу фикер безнең халыкка туры килә, чөнки ул сүз “бөтен авырлыкны курыкмыйча тартыр” дигәнне аңлата.

Халкыбызның тарихын белү, аңлау, телен – динен хөрмәт итү, милләт өчен борчылу, гореф – гадәтләрен, җыр – моңнарын күңел аша үткәрү бала зиһенен баета, күңел офыгын киңәйтә. Туган як турында өйрәнгәндә әби – бабаларыбызның мәгънәле тормышын күрсәткән шөгыльләрен, һөнәрләрен, гореф – гадәтләрен балалар күңеленә салып калдыру кирәк.

Рухи байлык – ул бик киң төшенчә. Аңа сәнгатьнең барлык төрләре – халкыбызның гасырлар буе яшәп килгән гореф – гадәтләре, әхлак кагыйдәләре, тормышның һәр өлкәсендә тупланган халык акылы, аның тормыш тәҗрибәсе керә.Ләкин үз халкыңның бу байлыгын бөтен нечкәлеге белән аңлау һәм үзләштерү, яшәгән нигезеңне, авылыңны өйрәнеп белүдән башка мөмкин түгел. Шуңа күрә туган төбәгеңнең тарихын өйрәнү игелекле эшләрнең берседер.Туган якны өйрәнү – балаларда милләтебез белән горурлану хисе тәрбияли. Татарның милли сыйфатлары белән танышу мөмкинлеге бирә.

Туган якны өйрәнү, экскурсияләр оештыру, яшь буынга белем һәм тәрбия бирүдә әһәмиятле роль уйный. “Үткәнен белмәгәннең - киләчәге юк" дигән халык әйтеменә нигезләнеп, заман таләпләре югарылыгында укучы шәхесен тәрбияләү өчен, тарихи үткәнебезне өйрәнү иң әһәмиятле мәсьәлә булып тора.Туган якның мәдәниятен, тарихын аеруча тирәнрәк өйрәнү укучыларда горурлык хисләре генә уятып калмый, киләчәктә тормышта үз – үзләрен табуда, һөнәр сайлауга зур ышаныч тудыра, үзеңне милләтеңнең бер өлеше итеп карау һәм милләт язмышы өчен җаваплы итеп тәрбияли.

Программада укучыларга туган җирләрен яратуга, туган як турында белем дәрәҗәләрен һәм танып белү сәләтләрен үстерүгә юнәлеш бирелә. Үзеңне милләтнең бер өлеше итеп карау, милләт өчен җаваплылык тәрбияли.

Программада укучыларга

- туган як турында белем дәрәҗәләрен һәм танып белү сәләтләрен үстерүгә,
- эзләнү- тикшеренү күнекмәләре бирүгә җитди игътибар ителә.
- милләтебезнең, гомумән, үз халкыбызның киң белемле һөнәр ияләрен тәрбияләү.

“Яшь экскурсоводчы” түгәрәгенә йөрүче укучыларга

- туган як тарихы,
- деалекталь сөйләм,
- тирә-як микротопонимикасы,
- ономастикасы,
- туган төбәгебездән чыккан язучылар,
- халык авыз иҗаты буенча фәнни-эзләнү эшләре белән шөгыльләнүенә дә юнәлеш биреләчәк.

Программа нигезендә эшчәнлек алып бару нәтиҗәсендә укучыларның киләчәктә сайлаячак һөнәрләренә дә нигез салыныр.

Программада укучылар өчен теоритик дәресләр белән беррәттән практик эшчәнлек тә каралган. Укучылар укытучы белән бергә экскурсия эшләренә тартылачак. Эш барышында интервью алу, хатлар язу, рефератлар, эсселар, мәгълүматлар туплау күнекмәләренә өйрәнү дә күздә тотыла.

Программада күрсәтелгән теоритик материалларның барысы да укучыларның сөйләм культурасын баетуга, эзләнү материалы буенча белемнәрен тирәнәйтүгә, экскурсовод һөнәрен белергә юнәлтелгән.

“Яшь экскурсоводчы” түгәрәгенең программасы 5-11 сыйныф укучылары өчен төзелгән. Аның срогы – 3 ел. Атнага 4 сәг. булса, елга - 144 сәг. була. Атнага- 6 сәг.булса,елга – 216 сәг.була. Төркемдә – 15 кеше булырга тәкъдим ителә. Түгәрәк әгъзалары ирекле рәвештә, үз теләкләре белән туплана.

Программаның максаты:

Экскурсия аша, заманча шәхес тәрбияләү,туган ягыбыз тарихын өйрәнү.

Программаның бурычлары:

- яшь буынны ныклы белемле итү
- югары әхлакый сыйфатларга ия булган кешеләр тәрбияләү
- туган якның мәдәниятен, тарихын, гореф- гадәтләрен өйрәнү
- күренекле кешеләр белән танышу
- сөйләм телен үстерү
- экскурсия текстларын, маршрутларын төзү
- экскурсияләрне алып бару

Түгәрәк эшчәнлеге формалары:

1. Теоритик дәресләр;
2. Практик чаралар: тиешле шәхесләр белән очрашулар, тикшерү эшләре алып бару, рефератлар, экскурсия текстларын төзү;
3. Җиһазлау эшчәнлеге: альбомнар, стендлар эшләү.
4. Экскурсияләр, походлар.

Календарный учебный график.
2-й год обучения

№ п/п	Месяц	Число		Время проведения занятия	Форма занятия	Кол-во часов	Тема занятия	Место проведения	Форма контроля
		7гр	8гр						
1.	Сентябрь	2	3	по расписанию	Вводное занятие	2	ТР нда, Рәссәйдә экскурсия эшчәнлегенең тарихы. ТР нда һәм Рәсәйдә экскурсия марш-рутлары	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
2.	Сентябрь	5	6	по расписанию	Беседа	2	ТР нда һәм Рәсәйдә экскурсия маршрутлары. Экскурсовод һөнәрен билгеләү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
3.	Сентябрь	9	10	по расписанию	Введение в новую тему	2	Туган якның мәдәнияте белән танышу(темага керү)	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
4.	Сентябрь	12	13	по расписанию	Работа с источниками	2	Милли кием тарихы белән танышу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
5.	Сентябрь	16	17	по расписанию	Работа с литературой	2	Төрки-татарларда ашамлыклар	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
6.	Сентябрь	19	20	по расписанию	Беседа	2	Татар халык ризыклары белән танышу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
7.	Сентябрь	23	24	по расписанию	Беседа	2	Татар музыкасы тарихы	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
8.	Сентябрь \ Октябрь	30	1	по расписанию	Практическое занятие	2	Татар музыкасын тыңлау	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
9.	Октябрь	3	4	по расписанию	Поиск информации	2	Уеннар- халыкның бай хәзинәсе	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
10.	Октябрь	7	8	по расписанию	Работа с литературой	2	Халык йолалары һәм бәйрәмнәре	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
11.	Октябрь	10	11	по расписанию	Просмотр видеофильма	2	Татар халкының милли бәйрәмнәре турында видеофильм карау	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
12.	Октябрь	14	15	по расписанию	Беседа	2	Идел Болгары халкының мәдәнияте	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
13.	Октябрь	17	18	по расписанию	Работа с литературой	2	Туган якның әдәбияты белән танышу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль

14.	Октябрь	21	22	по расписанию	Беседа	2	Татар халык авыз иҗаты	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
15.	Октябрь	24	25	по расписанию	Практическое занятие	2	Татар халык әкиятләре белән танышу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
16.	Октябрь	28	29	по расписанию	Виртуальная экскурсия	2	Әкиятләр буенча виртуаль экскурсия әзерләү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
17.	Октябрь \ Ноябрь	31	1	по расписанию	Работа с источниками	2	Төрки-татарларда мифлар һәм борынгы ышанулар	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
18.	Ноябрь	7	5	по расписанию	Комбинированный	2	Туган якның архитектурасы белән танышу (темага керү)	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
19.	Ноябрь	11	8	по расписанию	Поиск информации	2	Иң борынгы кешеләрнең торулыклары	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
20.	Ноябрь	14	12	по расписанию	Беседа	2	Болгар архитектурасы белән танышу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
21.	Ноябрь	18	15	по расписанию	Поиск информации	2	Һуннарда бина төзү сәнгате белән танышу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
22.	Ноябрь	21	19	по расписанию	Поиск информации	2	Архитектурада татар һәм рус бизәкләре белән танышу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
23.	Ноябрь	25	22	по расписанию	Экскурсия	2	Бауман урамы буйлап җәяүле экскурсия	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
24.	Ноябрь	28	26	по расписанию	Беседа	2	Туган якның атаклы шәхесләре белән танышу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
25.	Ноябрь \ Декабрь	2	29	по расписанию	Комбинированный	2	Атаклы шәхесләр турында мәгълүматлар җыю, презентация әзерләү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
26.	Декабрь	5	3	по расписанию	Поиск дополнительной информации	2	Мәскәү районында яшәгән атаклы кешеләр турында мәглүмат җыю һәм туплау	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
27.	Декабрь	9	6	по расписанию	Составление рефератов	2	Мәскәү районында яшәгән атаклы кешеләр турында рефератлар язу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
28.	Декабрь	12	10	по расписанию	Беседа	2	Музей эшенең тарихы	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
29.	Декабрь	16	13	по расписанию	Практическое занятие	2	Казан музейлары белән танышу. (фотога төшерү)	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
30.	Декабрь	19	17	по расписанию	Экскурсия	2	Казан музейлары белән танышу. (ИЗО музеена бару)	Казан музейлары	Агымдагы контроль

31.	Декабрь	23	20	по расписанию	Экскурсия	2	Бөек Ватан музеена бару (Кремльдәге)	Казан музейлары	Агымдагы контроль
32.	Декабрь	26	24	по расписанию	Посещение театра	2	М.Җәлил исемендәге опера һәм балет театрына на бару	Театр	Агымдагы контроль
33.	Декабрь	30	27	по расписанию	Практическое занятие	2	Экскурсиянең нигезе, төшенчәсе.	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
34.	Январь	9	10	по расписанию	Практическое занятие	2	Экскурсиянең эчтәлегенә игътибар итү. Әзер экскурсияләр белән танышу.	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
35.	Январь	13	14	по расписанию	Работа по составлению экскурсий	2	Экскурсия – эшчәнлекнең бер төре	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
36.	Январь	16	17	по расписанию	Защита презентаций	2	Презентация буенча экскурсия сөйләү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
37.	Январь	20	21	по расписанию	Практическое занятие	2	Экскурсия алып баруның методикасы (төрле әдәбият белән танышу, туплау)	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
38.	Январь	23	24	по расписанию	Беседа	2	Экскурсия алып баруның методикасының төп таләпләре белән танышу.	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
39.	Январь	27	28	по расписанию	Составление мини экскурсий	2	Бәйләнешле сөйләм телен үстерү. Төрле экскурсияләр белән танышу, сөйләм теленә игътибар итү. Дөрес җөмләләр төзү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
40.	Январь	30	31	по расписанию	Беседа	2	Аралашу этикасы белән танышу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
41.	Февраль	3	4	по расписанию	Поиск дополнительной информации	2	Төрле объектлар белән танышу һәм алар турында мәгълүматлар җыю	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
42.	Февраль	6	7	по расписанию	Работа с литературой	2	Төрле объектлар турында мәгълүматларны туплау һәм сөйләү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
43.	Февраль	10	11	по расписанию	Закрепление материала	2	Белемнәрне ныгыту. Рәсемнәр буенча сөйләү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
44.	Февраль	13	14	по расписанию	Практическое занятие	2	Әзер экскурсияләрне карау, алар белән эш итү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
45.	Февраль	17	18	по расписанию	Виртуальная экскурсия	2	М.Җәлил турында презентация буенча экскурсия алып бару	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
46.	Февраль	20	21	по расписанию	Беседа	2	Экскурсияләрне әзерләү темасына керү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль

47.	Февраль	24	25	по расписанию	Практическое занятие	2	Экскурсия текстын әзерләү этаплары билгеләү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
48.	Февраль	27	28	по расписанию	Работа с литературой	2	Экскурсия объектларын өйрәнү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
49.	Март	3	4	по расписанию	Круглый стол	2	Объектлар турында аерым карточкалар төзү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
50.	Март	6	7	по расписанию	Практическое занятие	2	Карточкалар буенча экскурсия маршрутын төзү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
51.	Март	10	11	по расписанию	Практическое занятие	2	Экскурсия текстын төзү (аерым объектлар)	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
52.	Март	13	14	по расписанию	Экскурсия	2	Кремльгә бару,Сөембикә манарасы турында тыңлау һәм өстәмә материал белән танышу	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
53.	Март	17	18	по расписанию	Экскурсия	2	Кол-Шариф мәчетенә бару. Бу атаклы шәхес турында мәгълүмат җыю һәм экскурсия төзү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
54.	Март	20	21	по расписанию	Пешеходная экскурсия	2	Кремльгә бару, җәяүле экскурсияне тынлау	Кремль	Агымдагы контроль
55.	Март	24	25	по расписанию	Пешеходная экскурсия	2	Кремль буенча экскурсия төзү һәм сөйләү	Кремль	Агымдагы контроль
56.	Март	27	28	по расписанию	Фотосъемка объектов	2	Экскурсовод һөнәрен практикада санап карау. Кремль объектларын фотога төшерү	Кремль	Агымдагы контроль
57.	Март \ Апрель	31	1	по расписанию	Защита мини экскурсий	2	Төрле объектлар турында сөйли белү.	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
58.	Апрель	3	4	по расписанию	Практическое занятие	2	Экскурсовод портфолиясен төзү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
59.	Апрель	7	8	По расписанию	Составление экскурсии	2	Маршрут буенча экскурсия төзү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
60.	Апрель	10	11	по расписанию	Беседа	2	Экскурсияләрне ничек алып баруы турында сөйләшү (темага керү)	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
61.	Апрель	14	15	по расписанию	Круглый стол	2	Экскурсиянең аерым фрагментлары буенча текст төзү	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
62.	Апрель	17	18	по расписанию	Экскурсия	2	Музейларга бару, экскурсоводны игъти-бар белән тыңлау һәм экскурсия төзү.	Музей	Агымдагы контроль
63.	Апрель	21	22	по расписанию	Тестирование	2	Үткән курс буенча тестирование уздыру	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль

64.	Апрель	24	25	по расписанию	Выход на природу	2	Табигатькә чыгу	Парки, скверы	Агымдагы контроль
65.	Апрель	28	29	по расписанию	Экскурсия и защита экскурсии	2	Бауман урамы буйлап җәяүле экскурсия	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
66.	Май	5	2	по расписанию	Посещение театра	2	М.Җәлил исемендәге опера һәм балет театрына на бару	Театр	Агымдагы контроль
67.	Май	8	6	по расписанию	Экскурсия	2	Кремльгә бару, җәяүле экскурсияне тынлау	Кремль	Агымдагы контроль
68.	Май	12	13	по расписанию	Экскурсия	2	Кол-Шариф мәчетенә бару.	Кремль	Агымдагы контроль
69.	Май	15	16	по расписанию	Посещение парков	2	Паркларга бару	Парк	Агымдагы контроль
70.	Май	19	20	по расписанию	Посещение музея	2	ИЗО музеена бару	Музей	Агымдагы контроль
71.	Май	22	23	по расписанию	Практическое занятие	2	Экскурсовод портфелен жыю	Школа №99 каб. 6 (9)	Агымдагы контроль
72.	Май	26	27	по расписанию	Заключительное занятие	2	Экскурсовод портфелен яклау	Школа №99 каб. 6 (9)	Арадаш аттестация
Всего						**144**			

Кулланылган әдәбият

1. Ахметзянов Ю.А. Татарские блюда. - К.: «Тататарское книжное издательство» 1969г.
2. Бәширов Ф.К. Сөйлә, каләм! Әдәби уйланулар, тәнкыйть мәкаләләре, рецензияләр. - Казан: Татар. Кит.нәшр.,2001.
3. Вәлиева А.М. Шатлыгым, кайгым минем...: Әдипләребез тел культурасы турында. – Казан: Мәгариф, 1998.
4. Гәрәева Н.Г., Максимов Н.В., Зыятдинова Ә.Ә. Тел- белемнең ачкычы. Татар теле һәм сөйләм үстерү дәреслеге: Урта махсус уку йортлары өчен дәреслек. – Казан: Мәгариф,2005.
5. Җиһаншина З.Н. Якташ язучылар, Кукмара 2003.
6. Кәримуллин Ә.К. Тел – милләтнең сакчысы.- Казан: Татар. Кит.нәшр., 1997.
7. Латышина Д.И. По берегам Идели. Татарский народ. - М.: 1995.
8. Сафиуллина Ф.С., Ибраһимов Г.Б. Хикмәтле дә , бизәкле дә туган тел: Гомуми урта белем мәктәпләре, гимназияләр һәм лицейларның 5-11 нче сыйныф укучылары өчен тел турында кызыклы материаллар. – Казан: Мәгариф, 1998.
9. Т. Нәҗмив, М. Хуҗин. “Яшә, Саба-йорт!”. Казан, 1999 ел.
10. Т. Нәҗмиев. “Саба районы” (китапчык). Казан, 2005 ел.
11. ТишковВ.А. Народы России. Энциклопедия. - М.: «Энциклопедия» 1994г.
12. Фахрутдинов Р.Г.   История   татарского   народа и Татарстана.- К.: 1995.
13. Фәрит Бәшир. Сөйлә, каләм! Әдәби уйланулар, тәнкыйть мәкаләләре, рецензияләр.- Казан: Татар.кит.нәшр., 2001.